

משתגעין ומתלהטין ב תורה האור החיים הקדוש

פרשת שמות תשפ"ד | גליון צז

פניני חיים
פנינים מובחרים מעובדי ומתומצתים על פי דברי רבינו
בש"ס בעלאל - לע"נ הרה"ח רבי משה שמואל ב"ד בעלאל ז"ל

מוסר חיים
לקח מהפרשה במשנת רבינו
בשמי"ם ראש - לזכות ידידנו הרה"ח רבי יהודה בן שרה מרים הי"ו ווייס

שערי דמעות לא נגעלו - כוח התפילה בעת צרה

וַתַּרְדּוּ בַּת פְּרַעֲהַ לַרְחֹץ עַל הַיָּאֵר וַתֵּרָא אֶת הַתְּבֵנָה בַּתּוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֶמְתָּהָ וַתִּקְחָהּ, וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת הַיֵּלֶד וְהִנֵּה נָעַר בֶּכֶה וַתַּחַמַּל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיִּלְדֵי הָעֶבְרִים זֶה (ב, ו).

רז"ל דרשו (סוטה יב, ב) "וַתֵּרָאֶהוּ" - רִאֲתָהּ שִׁכְיָנָה עִמוֹ, וְהוּא דַּרְךְ דְּרִשׁ. וְצָרִיךְ לומר שֶׁלֹּא הִכְיָרָה הַשִּׁכְיָנָה הַיָּאֵר, כִּי מִנֵּין יִדְעָה הַשִּׁכְיָנָה מִבֵּית אַבִּיהָ וְאָבִי אַבִּיהָ. אֲלֹא שֶׁרִאֲתָהּ עִמוֹ אֹר גָּדוֹל. וְה' עֲשָׂה כֵן, כְּדִי שֶׁתִּגְדַּל מַעֲלַת הַיֵּלֶד בְּעֵינֶיהָ. גַּם לִטְעַם שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל (זהר ח"ב יב, ב) בְּפָתוּחַ "וְהִנֵּה נָעַר בּוֹכֶה", שֶׁרָמַז עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בּוֹכִים בְּגָלוּת, לָזֶה וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינֶיהָ לְהִרְאוֹתָהּ הָאֹר הַסּוּמָךְ לְמַשֶּׁה.

רבינו הקדוש מפרש לעומק הענין, שהיות שמשה רבינו בכה על גלות ישראל, ראתה את השכינה, המשתתפת ונמצאת בגלות יחד עם ישראל, וכמו שנאמר "עמו אנכי בצרה".

ולכן נאמר 'והנה נער בוכה'. שלכאורה יש לדייק, שהרי היה ילד ולא נער. אלא שהבכיה היתה על כלל ישראל המכונים נער, וכמו שאומר הנביא הושע "כִּי נָעַר יִשְׂרָאֵל וְאַהֲבֵהוּ וּמִמְצָרִים קָרָאתִי לְבָנִי".

בזאת מלמדת אותנו התורה, את דברי חכמינו ש'שערי דמעות לא נגעלו', ואם האדם יבכה מעומק הלב ירחמו עליו מן השמים.

וזהו הרמז בפסוק: "והנה נער בוכה" - אם בני ישראל הנקראים נער יבכו. באותה שעה בוודאי: "ותחמול עלי" - הקדוש ברוך הוא ירחם עליהם.

וַיֵּאָחֲזוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבְדָּה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבְדָּה. (ב, כג).
שואל רבינו הקדוש, שלכאורה מיותר לכתוב פעם נוספת "מן העבודה". ומפרש, שבפעם השניה אומרת התורה את הסיבה ששוועתם עלתה לה, כי היתה 'מן העבודה', שהיא תפילה בעת צרה, שאז היא באה באמת מעומק הלב, בידיעה ואמונה שרק הקדוש ברוך הוא יכול לעזור, ואז היא מתקבלת ביותר.

וכן אומר דוד המלך בספר תהלים 'מן המצר קראתי יה עֲנֵנִי בְּמִרְחֹב יְה'. וכך נאמר אצל יונה במעי הדגה 'וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמְעֵי הַדָּגָה, וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֵל ה' וַיַּעֲנֵנִי, כְּלוֹמַר, הֵיטֵב שֶׁקָּרָאתִי מִתּוֹךְ עוֹמֵק הַצָּרָה, לָכֵן וַיַּעֲנֵנִי'.

ומוסיף רבינו, שהתפילה הגיעה בעצמה ישירות להקב"ה, שלא כמו תמיד, שהמלאכים הם המביאים לפניו את התפילות. ובזה מפרש באופן נוסף את המילים "מן העבודה", שהצעקות באו אליו ישירות מתוך העבודה, ללא כל אמצעי אחר.

ובהמשך מפרש רבינו את הפסוק "ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי", וזה לשון קדשו: שִׁישׁ הַדְּרָגוֹת בְּתַפְלוֹת הַמְגֻשָׁוֹת לְפָנָי הַנִּעְתָּר, יֵשׁ מֵהֶם שֶׁמִּבְיָאִין אוֹתָם מִשְׁרָתִי עָלֵיוֹן וּמִגִּישִׁים אוֹתָם לְפָנָי וְתַבְרָךְ, וַיֵּשׁ מֵהֶם מְעַלִּים שִׁישׁ בְּהֶם כֹּחַ שָׂאִין צָרִיכִין אֲמָצְעִי לְהַגִּיעַם לְפָנָי הַבוֹרָא. אֲלֹא הֵם מַעְצָמָם נִגָּשִׁים לְפָנָיו, לָזֶה אָמַר בָּאָה אֵלַי, פְּרוּשׁ, בְּלֹא אֲמָצְעִי.

וַתֵּרָא אֶתוֹ כִּי טוֹב הוּא (ב, ב).

דרשו חז"ל (סוטה יב, א) שנולד משה מהול. וקשה, היכן זה רמוז בתבית כי טוב. ויש לפרש, לפי דברי הזוהר הקדוש שהערלה שיש באדם היא מבחינת שורש הרע והקליפות, ולכן כיון שהעידה התורה על משה "כי טוב הוא" - דרשו חז"ל שהכוונה שהיה מושלל מבחינת הרע והיינו הערלה.

וַיֹּאדָר לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֲלֹתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִוא (ג, ח).

קשה, מדוע אמר לשון "ירידה". ויש לפרש, כי לפי ערך גדולתו של הקב"ה, אין זה כבוד שיעשה כל הפעולות כדי שיבואו לאדם נבל כפרעה ולומר אליו דברים בשמו. ובפרט שידע הקב"ה שפרעה ימאן אחר כך. ולכן, אמר הקב"ה לשון "ואדר", להורות כי "הסכים על מיעוט כבודו, כביכול, לצד הצלת ישראל".

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֵי ה' (ד, א).

קשה, מהו כפל הלשון "לא יאמינו" ו"לא ישמעו". ועוד קשה, שהרי הקב"ה הבטיח לו "ושמעו לקולך". ויש לפרש, שהרי הרמב"ם פוסק, שהנביא צריך להיות חכם ועשיר ושלם בגופו בלא מום, ולכן טען משה רבינו שבני ישראל לא ירצו להאמינו שהקב"ה נראה אליו, כיון שלפי ההלכה אינו יכול להיות נביא, משום שאינו חכם ועשיר, וגם יש לו מום שהוא כבד פה.

וזהו הפירוש: "והן לא יאמינו לי" - שכך הדין, שאינם צריכים להאמין לו כיון שאינו עשיר וחכם. "ולא ישמעו בקולי" - שלא ירצו לשמוע - מפני ה"קול" שלו, שהוא כבד פה. והפירוש "בקולי" - בשביל קולי, שהוא בעל מום שאינו יכול להיות נביא.

וַיִּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לְמָה הִרַעְתָּה לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שָׁלַחְתָּנִי. וַיִּמָּאֵז בְּאֵתֵי אֵל פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׂמְךָ הַרַע לְעַם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא הַצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ (ה, כב-כג).

קשה, מה הוסיף באומר "ומאז באתי לדבר וגו'". ויש לפרש, דנתכוין משה, כי מאז שהזכיר את שמו של הקב"ה לפני פרעה, הרי שהוסיף פרעה להרע לעם ישראל, וזה מוכיח שעשה כן מכיון ששונא את הקב"ה ומזלזל בכבודו ובערכו ח"ו. ואין לך מרים יד במלך ונוגע בכבודו כזה.

ונתכוין משה בזה לומר - כי איך לא נתקנא קל עליון לכבוד שמו להציל לישראל מידו, למונעו מהרע לעמו תיכף ומיד, הגם שלא יהיו ישראל ראויים לנס מצד עצמן, יהיו ראויים למען שמו יתברך.

אגדה וחסידות

המילדות ביטלו הגזירה ע"י מעשה בפועל נגד הגזירה

וּתִירָאן הַמִּילָדֹת וְגו'. פי מן הַדְרָךְ הוּא כְּשִׁיגְזֹר מֶלֶךְ דְּבַר, על כָּל פְּנִים בְּתַחֲלַת הַגְזֵרָה, דְּבַר מֶלֶךְ חֲזֵק, וְאִימַת מֶלֶךְ רֹעֵשֶׁת לְבַל עֲבוֹר עֲלֶיהָ. וּבְאֲרָךְ הַיָּמִים אַחַר הַגְזֵרָה הִיא רֹפֶפֶת. וְלָזֶה הוֹדִיעַ הַפְּתוּב, כִּי הַצְדֻקְנִיּוֹת הִלְלוּ בְּטֵלוֹ גְזֵרַת מֶלֶךְ סְמוּךְ לַגְזֵרָה. וְהוּא אֹמְרוֹ "וְלֹא עָשׂוּ", וְאִימַתִּי, כְּאֲשֶׁר דְּבַר, כְּמוֹ שֶׁתֵּאמַר כִּי בָּעֵת שֶׁיֵּצְאוּ מִשָּׁם וְהָיוּ מִילָדוֹת לְעֵבְרִיּוֹת "לֹא עָשׂוּ" וְגו', וְאֲדַרְבָּה, סִפְקוֹ מְזוּן לְאֵין נִכּוֹן וּבְטֵלוֹ דְּבָרָיו סְמוּךְ לַגְזֵרָה (א, יז).

הגה"ק ממונקאטש בספרו דברי תורה (מהד"ק אות ל"ג) כתב דבר נפלא בביאור דברי רבינו, בהקדם מעשה המקובל מאבותינו הקדושים נ"ע, כי בזמן רבינו הקדוש רבי אלימלך זי"ע מליזענסק בעל נועם אלימלך, שגזרה המלכות גזירה שלא לישא נשים עד שיהיו חפשים מחיל הצבא, וגם שיהיו בקיאים בשפת אשכנז.

ורבינו הקדוש בעל נועם אלימלך התאמץ בתפילה לבטל הגזירה טרם שיצאה לפועל. אך ראה ברוח קדשו כי מידת הדין תקיפה רח"ל ולא יוכל לבטלה, והצטער מאוד על זה.

ויהי באותה לילה שהיתה צריכה הגזירה לצאת לפועל, בחצות לילה בראשון לחודש למספרם וכפי חוקם, והרה"ק הניח את עצמו לישן על שעות שתיים כדי לקום בחצות כדרכו בקודש, וראה שהגזירה תקיפה בשמים, ושכב במסתו בצער גדול.

ובאותו לילה, הנה תלמידיו הקדושים ובתוכם רבינו הקדוש מהרמ"מ מרימנוב זי"ע ורבינו הקדוש מלובלין זי"ע וכיוצא. המה עשו חוזה [-הסכם] בלאט, ובסתר קיבצו נדבות ונתנו משלהם להשיא בחור ירא ה' עם בתולה עניה וצנועה, ובאותו שעה בחצות לילה עשו החופה ומזמוטי חתן וכלה ורקדו לפניהם. וכאשר ניעור רבינו בעל נועם אלימלך בחצות, ראה כי אור החסד האיר, שנתבטלה הגזירה בשורשה ולא תצא לפועל, ולא ידע מי ביטל זאת.

ושלח את משרתו הודיע לתלמידיו הקדושים, כי ידע שהשתתפו בזה בצערו ובצערן של ישראל, כשראה ברוח קדשו שנתבטלה הגזירה, ולא מצא אותם השליח באכסניא או בביהמ"ד כדרכם בכל לילה, רק שהיו סגורים בסוד בבית החתונה בשמחה של מצוה. והבין רבינו אלימלך כי המה תלמידיו עשו בחכמה, וכיוונו השעה על ידי שעשו המצוה הזאת כנגד הגזירה בעת שרצו להוציאה כנזכר, ועל ידי זה נתבטלה בשורשה בשעתה ולא יצאה כלל.

ולפי זה יש להבין בפרשת שמות במילדות העבריות, המה הנביאות, שלא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים. שכוונתם היתה לבטל הגזירה בשורשה, על כן מיד בטלוהו ולא שמעו אליו, רק "ותחיין את הילדים".

והדברים מבוארים בלשון האור החיים הקדוש שם, וז"ל, 'הודיע הכתוב כי הצדקניות הללו בטלו גזירת מלך סמוך לגזירה, והוא אומר ולא עשו, ואימתי כאשר דיבר, כמו שתאמר כי בעת שיצאו משם והיו מילדות לעבריות לא עשו וגו', ואדרבא סיפקו מזון לאין נכון ובטלו דבריו סמוך לגזירה. ושיעור כאשר דיבר, כשיעור "כאשר כלה יצחק לברך" עכ"ל. הרי רמוז ומבואר ככל הדברים, וככל החזיון והמעשה הנזכר. עכ"ד בספר דברי תורה.

הלכה ודרוש

האם הוצרך משה התרה לשבועתו בנוסף לנטילת רשות מיתרו

אַלְכָה נָא. לְדַבְרֵיהֶם ז"ל (שמו"ר פ"א) שְׁאָמְרוּ, שֶׁמִּשְׁבַּע הָיָה לִיתְרוֹ, הַצָּרָה לְחַלּוֹת פְּנֵיו לְמַחֵל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה (ד, יח).

רבינו מפרש שמאחר שמחל לו יתרו, שוב אינו צריך התרה לשבועה. ובשול"ת **צמח צדק** (ליובאוויטש, יור"ד סי' קצ"א) הקשה ע"ד רבינו, דבנדרים (סד, ב) ילפינן מהני קראי שפותחין בנולד, שהרי שאמר לו הקב"ה למשה "לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים", ופירש הר"ן דאע"ג שיתרו השביע למשה, כדכתיב "ויואל משה לשבת את האיש ויתן לו את צפורה", אפילו הכי משה רבינו לא היה נשבע אלא מתוך שהיה ירא מדתן ואבירם, ולפיכך פתח לו הקב"ה, "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך". הרי מבואר מהגמ' שהוצרך משה שהקב"ה יפתח לו פתח, ולא היה מספיק במחילת יתרו.

וכתב ליישב דברי רבינו, דבמדרש (שמו"ר ד, ד) פליגי אמוראי בפירוש הכתוב "וילך משה וישב", לחד מ"ד וילך אל פרעה תחילה, קודם שהלך ליתרו, ואם יאמר לך יתרו כלום מן השבועה, אמור לו בעל השבועה התיר לי את שבועתי. וחד אמר, לא הלך אצל פרעה עד שהתיר לו יתרו את נדרו, עיי"ש.

וא"כ מה שאמרו בגמ' דהפסוק "לך שוב מצרימה כי מתו" וגו' הוי פתח להתרה, אתיא כתנא קמא במדרש דאין צריך התרת יתרו. ואע"ג דקיי"ל (שו"ע יור"ד סי' רכ"ח ס"כ) שאין מתירין רק מדעת המשביע. שאני הכא, שהקב"ה שהוא בעל השבועה התיר לו. ופירוש רבינו - שיתרו התיר לו, אתיא כאידך מ"ד במדרש דוילך היינו ליתרו, ויתרו התיר לו ע"י שמחל לו וא"צ התרה אחרת כלל. וכתב, שכן משמע לכאורה בפירוש"י בחומש כאן, דהיה סגי ליה ברשות יתרו. ועיין שם עוד בצמח צדק בסוף הסימן שצירף דעת רבינו להלכה למעשה.

ובספר **צמח ה' לצבי** הקשה ג"כ ע"ד רבינו מסוגיא דנדרים הנ"ל, והביא שכיוצא בזה כבר נתקשה המזרחי על רש"י, שג"כ פירש כרבינו [וכדהעיר בצמח צדק הנ"ל], דמרש"י משמע שהיה סגי ברשותו של יתרו ותו לא, ובנדרים אמרו שהשי"ת התיר נדרו.

והביא מספר **יעלת חן** שתירץ, שמשה נשבע ב' שבועות, א'. מצד עצמו שהיה ירא מדתן ואבירם. ב'. ליתרו שלא יזוז מארץ מדין אלא ברשותו. ולשבועה הראשונה היה צריך התרה מהשי"ת, שאמר לו "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" כדאיתא בנדרים. ולשבועה השנייה היה צריך רשות בעלמא מיתרו.

אך הצמח ה' לצבי דחה תירוץ זה, דעיקר החידוש שהיה ב' שבועות לא נאמר בשום מקום. וגם הקשה מהא דמבואר בשו"ע (יור"ד סי' רכ"ח סעיף ל"ז) שהנשבע שלא לעשות דבר ע"ד חבירו, גם כשחבירו מחל לו, עדיין צריך התרה.

והגאון **האדר"ת** בסדר פרשיות כאן, ביאר, שיתרו נתן לו רק רשות לילך ולא לאשתו ובניו, והשי"ת התיר לו ליקח גם אשתו ובניו. וכבר קדמו באשל אברהם למהר"א ברודא בפרשתן עיי"ש.

עוד תירץ האדר"ת, שיתרו נתן לו רשות רק לילך ע"מ לחזור, ומפרש בלשון הכתוב שאמר לו משה "אלכה נא ואשובה", פירוש "אשובה" אח"כ למדין. ומה שהמשיך "אל אחי אשר במצרים" קאי על "אלכה". ולזה הוצרך הקב"ה להתיר לו שילך גם שלא ע"מ לחזור.

מאות מנידי שיעור והונג תורת האור החיים הקדוש מעידים: עס הספר 'כל הכתוב לחיים' המכיל אלפי ביאורים מגדולי הדורות על ספר 'אור החיים' הקדוש, פרגושים 'מתוקות ועריבות' בדברי האור החיים הקדוש, ומגלים צפונות ונפלאות בתורתו הקדושה. עד בכדי ש'משתנגעין ומתלהטין אחריה'.

להשיג בכל חנויות הספרים, או בקו המושת' 0733.743.620

מתוקות ועריבות
שב התורה

הרבצת תורה - הישיבה ב'סאלי' וב'פאס'

ובאותו מקום הרביץ תורה, ואף רבנו קבע מקום לימודיו והרבצת תורתו באותו בית. הוא מוסיף ומביא מעדויות אנשי המקום, כי לימים שמרו על הבית ולא נתנו להיכנס לתוכו, והיו יהודים נוהגים להתפלל שם ולהדליק נרות על מדרגות הבית.

כאשר התמנה הגאון רבי שמואל אלבאז זצ"ל לדיין בבית הדין הגדול של פאס, קם ומסר את שרביט הרבצת התורה בישיבתו בידי רבנו ומינהו לריש מתיבתא תחתיו. איננו יכולים להיוודע כמה תלמידים היו בישיבה, אך הנודעים שבהם היו מוכחרי העילויים שבצורבי פאס, וכדי להכות על קדקודם ולגדלם בתורה ובריאת ה' טהורה - היה הרב דומה למלאך ה' בצאות.

כאמור, שעסק רבנו בשנים אלו בחיבור ספרו 'פרי תואר', היו תלמידיו הוגים עמו באותן סוגיות. בחידודו עמם, היה רבנו חותה גחלים ממוזבח הריחא דאורייתא ושולה מרגליות ממעמקי ים הסברא. וכך ציין בהקדמתו: "ועם תלמידי גדולים וטובים מתקתי סוד" - תא חזי, שרבנו עצמו מכתייר את תלמידיו בשבח 'גדולים וטובים'.

בצאת רבנו ממרוקו ללכת לארץ ישראל, עשה דרכו בראשונה לאלג'יר הסמוכה למרוקו, שם ביקש מחכמי המקום שיסכימו על ספרו 'פרי תואר', ובהסכמתם הזכירו את התלמידים (שחלקם אף יצאו לדרך עם רבנו) וזו לשונם: "הרביץ תורה, וממנו יצאה אורה לכמה לומדים, גדיים נעשו תישיים בעלי קרניים חדות חרוקות וכרוכות, מקצתן ראינו בעלי תריסין בעלי מלחמה מלחמת במצוה בכל יום שוני הלכות, בכל פרטותיהן ודקדוקיהן שמורות וערוכות".

שניים מתלמידי רבנו בפאס - ויתכן שמשאלי באו עמו - יצאו עמו ללכת לארץ ישראל והיו אנשי אמונו בתקופת מגוריו באיטליה, ובכך נוצרה המשכיות רצופה ב'מלאכת שמים' ששם רבנו על שכמו ---

לנו, דקאי צדיק במערב ואהדר ואוקי ליה למזרח, להזריח לישרים אור תורתו, ולקדש עמו ישראל בקדושתו בחצרות ה' בתוככי ירושלים, שם ישב בפתח עיניים, שם ירעה, ושם רבץ תורה והעמיד תלמידים הרבה גדולי הדורות, לן בעומקה של הלכה ואליו נגלו המון נסתרות, והאציל מן הרוח אשר עליו לתלמידיו, ויפח באפם נשמת חיים, ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים".

ומתלמידי יותר מכולם, דרכו של רבנו להתאמץ בחילא סגי באורייתא יחד עם תלמידיו, עד שהתלקחה אש של תורה בין הבתרים וחידושים גדולים ועצומים התחדשו בבית מדרשו. בהסכמת חכמי ודייני סאלי לספר 'חפץ ה' משמע, כי הספר התחבר ונכתב בתוך כדי לימוד תורה בחברת התלמידים. וזו לשונם: "והוא גם הוא הופיע והשפיע מחכמתו לתלמידיו ובני ישיבתו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ועלימו תיטוף מילתו, ועלתה הסכמתו לכתוב, וקסת הסופר במתניו, אשר ראו עיניו וחדשו רעיונו, בטיב חכמתו המפוארה ועינו, ותעבור המנחה על פניו, מנחת זמרת רנניו, ארשת שפתיו והגיונו. ולהיות מדרך הטוב להיטיב לזולתו, ועלה בדעתו לחקוק דבריו בעט ברזל ועופרת, למען יעמדו דבריו ויהיו למשמרת, יראו ישרים וישמחו, פיקודי השם ישרים משמחי לב, וכל כוונתו לשם שמים להוציא לאור מחשבתו, רבים חקרי לב אשר אתו".

ואכן, נשתיירו רמזים לכך באיזהו מקומן בגוף הספר, כאשר ציין רבנו בלשונו: "ואחד מבני הישיבה תירץ" (שבת יא:), "הקשו בעלי ישיבה" (שבת כא:), "הקשו בעלי הישיבה... ותירצתי להם... ותירצתי תירוצים אחרים דרך פלפול וזה מסתבר" (שבת טו: ועוד).

האם הנהיג רבנו את ישיבתו בבית הכנסת של משפחתו בסאלי, או שהיה מקום אחר בו הרביץ תורה, לא נודע לנו בבירור וכל עדות היא בגדר השערה התלויה בשערה.

ב'סאלי וחכמיה', לרבי אורי חנניה אלנקווה (ירושלים תשס"ד), כתב, כי בית מגורי המשפחה היה בסימטה הסמוכה לשער המלאח ('באב אל-מלאח') ושמה בפי כל 'סימטה רבי חיים בן עטר'. שם התגורר רבי חיים הזקן

מתכונת הישיבות במרוקו בימים ההם ותבניתם היתה, שהתלמידים יושבים לפני רבם מבוקר ועד ליל, ולא היו לומדים בגפם או בחברותא, אלא כל משנתם בצוותא עם החכם. או שהוא קורא ומורה, או שאחד התלמידים שונה כנגדו והחכם מוסיף מדיליה. רוב היושבים בישיבות היו צורבים שעוד לא הקימו בתים בישראל, כי בהינתן ריחיים על צווארם לא היו יכולים לעסוק בתורה, זולת אלו שהיו סמוכים על שולחן של חותן עשיר.

במובן זה, שונה ונדירה היתה ישיבתו של רבנו, שהיה מחזיק על שולחן את תלמידיו ובכך נותן להם כוח לעשות חיל וללכת מחיל אל חיל. בכך, הפכה ישיבתו של רבנו בסאלי לנכבדה וחשובה על פני יתר הישיבות.

אמנם בהסכמת רבני ליוורנו לספר 'פרי תואר', כתבו: "נר המערבי אשר האיר בק"ק סאלי ובכל גבולו סביב, עד שיאותו לאורו כל בני דורו, באור פני מלך חיים", ומשמע מלשונם שמצודת ישיבתו של רבנו היתה פרוסה על הערים והעיירות שסביבות סאלי, אך יתכן ונקטו בדרך הפלגה, וכנראה שכוונתם שהאיר לכל בני דורו בספריו (הרי את 'אור החיים' ו'חפץ ה' הדפיס קודם, ופקע שמו והתבדרו תורותיו בהיכלי תורה).

אפשר שמחמת כן תיארו הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות מבראדי זצ"ל - בהסכמתו לספר 'פרי תואר' (מהדורת זאלקווא תק"ע) - בזו הלשון: "בהנחל עליון עוז חביון, שם נקבצו באו, הר יקראו, נשמות טהורות, אשר באו בגבורות, לקבל שני תורות, המה ראשי חכמי הדורות, אשר בכל דור ודור עומדים עלינו להבין ולהורות.

"ובחמלת ה' עלינו, בדור שלפנינו, האיר עינינו, וממרום שלח איש עיר וקדיש, איש אלוקים קדוש נורא מאד, הגאון האמיתי בוצינא קדישא חסידא ופרישא, מוהר"ר חיים בן עטר זללה"ה, הוא היה אבי כל תופשי התורה בארצות המערב, וידעו כל ישראל מקטנים ועד גדולים, עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, זה נר מערבי שממנו מתחיל ובו מסיים, הנמצא כזה איש אשר בו רוח חיים, וחל עלינו חובה להכיר בטובה אשר היטיב ה' עמנו, וברוב חסדיו הגדיל

אלפים כבר נושעו

בזכות תרומתם למען האור החיים הקדוש
הפצת ספריו הקדושים

קנה לעצמך זכות אצל האור החיים הקדוש

מוקד הישועות: 0733-713-620

והרא אותו כי טוב – תכונותיו של משה רבינו

וַיֹּאמֶר הַנְּבִיָּי. לֹא כְשֶׁמֹּאֵל שְׁלָא הִפִּיר הַקּוֹרָא (ש"א ג), כִּי מִשָּׁה נְבִיא הָיָה בְּטָרָם יֵצֵא מִבְּטָן אִמּוֹ וְהִפִּיר הַקּוֹרָא. וְאוּלַי כִּי זֶה רְמֵז בְּאוֹמְרוֹ הַמְּרָאָה הַגְּדוֹל רְמֵז אֶל גְּדוֹל הַמִּיָּחַד (ג, ד).

מן הראוי להביא מה שמקובל בתורת החסידות, סיפור מפליא שהיה בזמנו של משה רבינו, וכן הוא בספה"ק **אור פני משה** (פרשת חוקת):

מלך אחד אשר שמע כל הפלאות שעשה משה רבינו, והמלך הזה היה מכיר בצורת הפרצוף, ושלח צייר אומן אל משה במדבר, לצייר דמות תבניתו. והיה כאשר בא אל המלך - וירא שאין איש רע בעולם יותר מתואר פרצוף פניו של משה, שהיה מראה סימני מדות רעות ומגונות. ושלח המלך עוד צייר, וגם הוא הביא הציור בתבנית שווה. וילך המלך בעצמו אל משה רבינו, וביקש ממנו שיאמר לו מדוע פניך רעות, ואתה אינך דומה לשום בן אדם אשר על פני האדמה. ויאמר לו משה, האם 'טוב' יאמר - למי אשר פניו מורים ומוכיחים להיות טוב?! הלא זה כבהמה, שלפי טבעו הוא טוב. וזה הדבר הטוב - מי אשר פניו רעים עד מאד, והוא גובר על החומריות ומהפכו לטוב, זה הוא בעצם אשר לו משפט הטוב לקרוא לו טוב, כי הוא בבחירתו טוב [ויעו"ש מה שפירש לדרכו המדרש שנתמלא הבית כולו אורה, וגם הפסוקים שם בפרשת חוקת].

ובספה"ק **דגל מחנה אפרים** (פרשת כיתשא) מביא בשם זקה"ק מרן **הבעל שם טוב**, להסביר את מה שמסופר בגמרא, שאמר שר-גוי אחד לרבי יוחנן בן זכאי: 'משה רבכם היה גונב ממון או גונב נפשות?' ולכאורה מה הביא את הגוי לחשוב כך. אלא, כי משה רבינו נולד בבחינת שיהיה רשע גמור, ויהיו לו כל המידות הרעות, אך שהוא היפך ושיבר כל המידות רעות, והשתדל להכניס בעצמו רק מידות טובות. והדבר התפרסם אצל הגויים שמשה רבינו נולד במידות רעות, ולכן הוא שאל איך יתכן שהאדם שנולד במידות של גניבה ושקר, יהיה מנהיג לישראל. וכן הביא בספר **פרי הארץ** (פרשת בלק). **ובתפארת ישראל** על המשניות (קידושין פרק ד אות ע"ז) הביא הסיפור בכמה שינויים יעו"ש.

אמנם בספר **כליל תפארת** (להמגיד מוילקומיר - הו"ד בספר סגולת משה פרשת וזאת הברכה) האריך להשיג על אמיתות הסיפור, שהרי הכתוב מעיד על משה רבינו "והרא אותו כי טוב", ודרשו חז"ל שהפסוק רומז גם על טוב רוחני, שנתמלא הבית כולו אורה כשנולד, והשכינה היתה עמו, ושלא זוה שכינה ממנו משנולד ועד סוף ימיו. והוסיף, דנראה שנזרקה בפיהם כעין נבואה בזה, שהיה גלוי להקב"ה שבאחרית הימים תצא קול של שם רע בעולם על אותו צדיק, על ידי איזה מכתב מזויף, ולכן הקדים הקב"ה והכריע את דעתם, כדי לפרסם לכל ישראל שבכל הדורות, שבאמת היה משה קודש קדשים מתחילת ביאתו לעולם. וסיים, דלדעתו מקור הסיפור בספרי עבודת כוכבים, יעו"ש. והסכים לזה גם הגאון בעל האדר"ת (בהסכמתו לספר הנ"ל) ומעורר מדברי הגמ' (מגילה יא, א) הוא משה ואהרן - הם בצדקתם מתחילתם ועד סופו.

ומדברי רבינו בפרשתינו הוכיח הפרדס יוסף, דס"ל לרבינו כהדיעות הנ"ל, דמשה רבינו נולד בתכונות טובות יעו"ש.

אמנם בפרשת וזאת הברכה כתב רבינו עה"פ "איש האלוקים", וזל"ק: נתכוין במאמר זה להעיד עליו, כי כל התעצמותו במידות הטובות הידועות לו, לא היה אלא לצד יראתו מאלוקיו, לא שהיה טבעו מסייעו אל הדבר וכו'. והן האיש משה יש מקום לחשוב שהיה עניו מטבעו, והיה בכולן [בכל המידות טובות] מטבעו. לזה העידה התורה עליו - שכל התעצמותו ותגבורתו [הרמוז בתבנת "איש"], היה לדבר כי את האלוקים היה ירא, והוא אומר איש האלוקים [וכן רמז לנו רבינו כדברים האלה בפרשתנו, עה"פ "וזה לך האות", וזל"ק: דבר זה שאתה מקטין עצמך ואומר מי אנכי, זה לך לאות כי באמצעות קנייתך מדה זו אנוכי שלחתיך, עכ"ל].

ובברכת שמעון (בהגהות על האוחה"ק) העיר על הפרד"י מדברי רבינו הנ"ל, וכתב, דאולי י"ל דאין סתירה בזה, דנביא יהיה בטרם יצא מבטן אמו, כי הקדישו ה' לנבואה, אבל לא שהיה טבעו מסייעו.

נערך מתוך שיעורי אוה"ח הק' מאת הרה"ח יהודה וייס שליט"א

ארבע סיבות להתחלת שעבוד מצרים

"וימת יוסף, וכל אחיו, וכל הדור ההוא, ובני ישראל פרו וישרצו" וגו'. רמז בפסוק זה כי השתלשלות התחלת השעבוד וסיבותיו, הן במספר ארבע: האחד, מיתת יוסף, שאם היה יוסף קיים לא היו מושלים בהם המצריים, הא למדת שכל זמן שיוסף קיים היו ישראל בארץ מצרים שקטים ומעונגים.

השני, מיתת האחים, שכל זמן שאחד מן האחים קיים היו המצריים מכבדים אותם (עיין סוטה יג.).

השלישי, מיתת כל הדור ההוא, פירוש כל השבעים נפש שירדו מצרימה, שכולם היו חשובין בעיני המצרים, ובגללם לא היו להם פנים להשתעבד בהם. או לפי שהיו אותו הדור בני דעה, ואין מציאות למצריים להתחכם ולשעבדם בחכמתם שמתחילה בפה רך ("בפרך"), כי היו בני הדור ההוא חכמים ויכירו בדבר, ולא יסכימו לעשות להם דבר בשום אופן.

הרביעי, "ובני ישראל פרו וישרצו" וגו', כי אם לא היתה ההרגשה הגדולה שפרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם, לא היו המצרים נותנים לב לבקש תחבולות כנגדם, וההרגש הגדול הוא שסובב השעבוד כאשר נעדר המונע שהוא יוסף ואחיו וכל הדור.

וַיֹּאמֶר ה' רְאֵה רְאִיתִי וְגו'. רבינו מדייק מהו הכפילות 'ראה' ו'ראיתי'. ובכלל תמוה מה צריך לציין שהם במצרים, והלא זה ידיעה פשוטה וברורה לכל. אלא כוונת הדברים, שרצה הקב"ה לגלות למשה, בהיות שעדיין לא הגיע עת קץ גאולת ישראל מתחת סבלות מצרים, וזהו 'ראה', **ראיה ראשונה שאי אפשר** כבר עתה להוציאם. אך למרות כל החשבונות, סוף כל סוף הקב"ה ברוב רחמיו **'ראיתי' בצערם של ישראל**, שהיו נתונים בגלות הקשה ביותר, תחת **אומת מצרים** שהכבידו עליהם צרות ויסורים הרבה יורת משאר כל האומות.

עוד פירושים כותב רבינו, שמלבד עצם הצער שהיה להם, נוסף על כך, ראה הקב"ה שכבר הצליחו לפעול ולתקן את כל הניצוצות שנאבדו שמה, ולהעלותם לקדושה. וכמו שאמרו בגמרא על הנאמר "וינצלו את מצרים", שעשו אותה כמצודה שאין בה דגים. וממילא **אין כבר כל תועלת בגלותם**, ומחמת כן ראויים הם להיגאל.

מה גם, ש'ראיתי' בחומר העניין שעלולים בעכבתם ליפול אל שער הנ', וכדרשה האמורה על הכ' "ולא יכלו להתמהמה" שאין להמתין ולו רגע אחת. וכנאמר בהגדה 'אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים'.

וְאָרְד הַצֵּילוּ... וְלִהְיוֹתוּ וְגו'. אומר הקב"ה אל משה, אני בעצמי יורד אל פרעה במצרים, הכל בשביל להציל את בני, אע"פ שעדיין אין זה שעת הכושר להעלותם, אבל מובטח להם שבא יבוא זמן הגאולה, ואעלה אתכם מן הארץ.

ומיישב רבינו במהלך הדברים, מה **שחקר בדעתו** מדוע נמשכו ההתראות והמכות י"ב חודש, שיש אומרים, שהיתה כל מכה שבוע, והתראה שלושה שבועות וי"א להיפך. והיה לו להכותם עשרת המכות בזה אחר זה.

אמנם כאמור עיקר מטרת הגלות לברר ניצוצי הקדושה, להוציאם ממ"ט שערי טומאה, ולהעלות אל מ"ט שערי קדושה, על כן **בכוונה תחילה** רצה הקב"ה למשוך הזמן כדי לבוא אל התכלית הנרצה שיספיקו ישראל למלאות תפקידם בשלימות עד הרגע האחרון.

זכותו יגן עלינו וזכרונו צדיק לברכה